

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПСИХОЛОГА

Мишко Н. М.

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Седих К. В.

доктор психологічних наук, професор кафедри психології
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Ключові слова: взаємодія, професійна взаємодія, професія психолога.

Key words: interaction, professional interaction, profession of psychologist.

Нині в сучасній психології та психотерапії існує думка, яку поділяють чимало професіоналів, що головним інструментом у роботі психолога-практика та психотерапевта є він сам, його особистість. Як зазначає Н.В. Чепелева, психолог працює не з реальною, а психологічною ситуацією, тобто, з розумінням та інтерпретацією власної життєвої ситуації клієнтом, тим значенням, якого клієнт надає цій ситуації [5]. Спілкування в ситуації надання психологічної допомоги – це засіб прояснення особистісних смислів та значень клієнта, що вимагає від консультанта усвідомлення та розуміння його власних контекстів і конструктів.

Нами було проведено дослідження на визначення особливостей сприйняття професійної взаємодії психолога, у якому прийняло участь 114 практикуючих психологів. Мова пояснень психолога розчленовує та ізолює, описує одну подію за іншою в лінійній послідовності, створює ширшу перспективу. Те, що виникає в результаті цього синтезу, – це

жива картина, в якій складні стосунки конденсуються в прості виражені образи, без обробки логічної цензури. Ці образи не потребують надмірних пояснень, вони ідеосинкретичні і взаємодоповнюючі. Так, у взаємодії між психологом та клієнтом існує латентна угода: клієнт позасвідомо надає психологу право виконувати за нього певну психічну функцію, найчастіше (хоча це і не єдина функція) це відповідальність за його життя, а психолог або приймає, або не приймає цю відповідальність. Психологу важливо усвідомлювати свою частину цієї угоди і розшифровувати частину угоди клієнта. Цьому сприяє перехід до опису метафоричного рівня, на противагу буквальному – взаємостосунків між психологом та клієнтом [3].

Більш диференційованими ознаками є якості зображення та метафор, які пов'язані з функціонально-композиційним співвідношенням елементів [2]. Можливі форми взаємодії: «любов», «допомога», «захист», «вплив». До якості взаємодії відносяться – її

спрямованість (хто є «агентом», а хто – «об'єктом»), а також односторонність або взаємність.

При аналізі та узагальненні отриманих результатів були виявлені базові ідеї взаємодії «психолог-клієнт». Так, частина психологів під час взаємодії з клієнтом обирає позицію ресурсну, тобто фокус уваги в першу чергу спрямовується на пошук ресурсів та можливих рішень. Інша частина психологів обирає «проблемну» позицію, при цьому увага зосереджена на проблемі та пошукові «першопричини» її виникнення, це – так званий спосіб лінійного мислення, коли причинно-наслідковий шлях роботи з клієнтами сприймається як єдиний оптимальний. До участі в тренінгах системної взаємодії та системної модерації, розроблених нами, така ідея була домінуючою у більшості психологів.

В результаті кластерного аналізу на основі проаналізованих досліджуваними психологами уніполярних шкал були виділені кластери, які названі нами як певні ролі, з якими ідентифікують свою професійну роль психологи-консультанти. Тут в метафоричній формі відображені теми влади і контролю, які приписуються психологу (це прослідковується частіше) або клієнту. Психологу приписують також «володіння таємницями». Це мабуть відображає деякі аспекти магічного та міфологічного рівнів свідомості як самого психолога, так і суспільні ідеї про цю професію. Ролі які приписують собі психологи – це ролі експерта: «Гуру», «Вчитель-ментор», «Лікар»,

«Маг», «Зцілювач», «Адвокат дитини», «Краща мама для дитини», «Експерт», «Рятівник».

У досліджуваних спостерігалася амбівалентність у характеристиках ролі «психолог»: владний, всемогутній, активний і сильний (клієнт відповідно уявляється залежним, слабким, пасивним), при цьому відображені сильні прояви тривоги самого консультанта перед клієнтом і високий рівень (до ригідності) механізмів психологічного захисту. Подібний механізм діє і у випадку взаємозв'язку між диференційованістю сприйняття об'єктів і тривожністю, адже, як свідчать результати багатьох досліджень, стан тривожності виникає в ситуації невизначеності. З іншого боку, тривожність розглядається як стан активації організму, який викликає посилення орієнтувальної реакції. В результаті виходить замкнуте коло зв'язків між невизначеністю, тривожністю, особливостями орієнтування і ступенем диференційованості при сприйнятті та оцінці індивідом об'єктів. Так, невизначеність ситуації викликає стан тривожності, який, у свою чергу, впливає на посилення орієнтовної реакції, що призводить до диференційованості сприйняття та оцінки об'єктів і, зрештою, знову до підвищення невизначеності. Уявлення про зміст, форми роботи та консультативний процес у досліджуваних були еkleктичними, без інтегрування окремих елементів в певну систему.

При аналізі особливостей міжособистісної взаємодії «сім'я-психолог-школа» діагностовано такі типи конфі-

гурацій стосунків освітнього психолога, як: альянсно-коаліційний; безпосередній (прямий), опосередкований. Методикою Ф. Сімона реконструювалася професійна стратегія психолога у школі [4]. Було виділено такі стратегії професійної взаємодії психолога в школі: 22,2% психологів опинилися у квадранті «Автономність-Порядок», 44,4% психологів опинилися у квадранті «Зв'язки-Порядок», 22,2% психологів опинилися у квадранті «Автономність-Хаос» та щодо осі «Зв'язки-Автономність», то 11,2% психологів опинилися у квадранті у полі «Хаос». Усі психологи, які опинилися в квадранті «Хаос», виказали відчуття руху вперед, в квадрант «Порядок». Усі психологи, які опинилися в квадранті «Хаос» виказали відчуття руху вперед, в квадрант «Порядок». Оскільки практично всі психологи, які обрали поле «Хаос» належали до молодих професіоналів, ця позиція була інтерпретована нами як ознака «кризи переходу» до ідентифікації себе як психолога-практика. Ця гіпотеза підтвердилася, після завершення роботи в групі власного досвіду і проходженні курсів з психологічного консуль-

тування, всі психологи перейшли на позиції або «Зв'язки-Порядок» або «Автономність-Порядок».

Отже, виявлено стратегії поведінки психолога у взаємодії із клієнтом і його типи професійної взаємодії.

Література

1. Мишко Н. М. Особливості розвитку мотиваційно-ціннісної сфери майбутнього психолога у процесі здобуття другої вищої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / Н.М. Мишко – Харків, 2016 – 23 с.
2. Петренко В.Ф. Основы психосемантики: учеб. пособ. / В. Ф. Петренко. – Смоленск: СГУ, 1997. – 400 с.
3. Седих К. В. Психологія взаємодії систем: «сім'я і освітні інституції»: монографія /К. В. Седих. – Полтава: Довкілля, 2008. – 260 с.
4. Сімон Ф. Б. Циркулярне опитування. Системна терапія на клінічних прикладах: підручник / Ф. Б. Сімон, К. Рех-Сімон; пер. з нім. В. Басюк, І. Краснополська, В. Лановий. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 184 с.
5. Чепелева Н. В. Нарратив как средство интерпретации личного опыта / Н. В. Чепелева // Психологія на перетині тисячоліть: зб. наук. праць. – К.: ДОК-К, 1998. – Т. III. – С. 484–491.